

Kentsel boşluktan toplumsal ürüne: AOÇ

Hegemonya, kapitalist bir ekonomik sistemde temel bir sınıfın diğer müttefik sınıfları yanına alarak, karşıt ve tabi sınıf ya da sınıflar arasındaki mücadeleyi pratiği içinde ulaşılan ve nihai olarak da sistemin bir bütün olarak yeniden üretimini olanaklı kılan bir ideolojik sentezdir[1]. Bu sentezde karşılıklı yer alan iki değer emek ve sermayedir; çelişme halindeki karşıtlar birbiriyle mücadele halindeyken aynı zamanda birbirinin var olma koşuludur. Emekle sermayenin çelişkili varlığı kapitalizmi oluşturur. Emek sermayeyi üretirken sermaye de emeği verimli kılar. Emeğin verimliliğinin artması belli bir süre sonra sermayeyi daha fazla arttıramayacak hale gelir ve kapitalizmi dayatan sistem işine gelmeyen durumu bozar; parçalar; alternatif sermaye yöntemleri arar.

Kapitalizm için mekânın somut kullanım değeri değil, soyut yani değişim değeri önemlidir. Somut mekân kavramı günlük yaşam pratiklerimizi gerçekleştirdiğimiz, üzerinde yaşamımızı sürdürdüğümüz ve kullanım değerine sahip mekâna işaret etmektedir. Soyut mekân kavramı ise mekânın kullanım değerini önemsemeyen mekânı, üzerinden kâr ve rant sağlanacak bir araç olarak görmektedir. Mekânın tarihsel üretimi, kullanımı ve temsil ettiği sosyal değerlerin kendi başına önemi yoktur. Bunlar, ancak söz konusu mekânın değişim değerine katkıda buldukları sürece önemli olup pazarda alınıp satılan soyut birer parsel ya da binadan başka bir şey değildir.

Ancak mekan toplumsaldır, toplumdaki koparılsa varlığı sadece fiziksel olarak devam eder; şehrin bir parçası olmaktan ve insanların hayatında yer etmekten çıkar. Lefebvre'ye göre, mekân toplumsal bir üründür ve her üretim biçimi kendi mekânını üretmektedir[2]. Böylece, mekânın üretim sürecinde yaratılan yeni mekânlar aynı zamanda yeni toplumsal ilişkiler oluşturmaktadır. Özellikle tarihsel miras niteliğindeki bir kamusal alanın kullanıcılarından ve etkileşimlerinden bağımsız olarak tasarlanması beklenemez. Sosyal etkileşim için mekân kullanılırken bu etkileşimler de aynı zamanda kendi mekânını üretirler.

“Şehir hakkı şehir kaynaklarına bireysel olarak erişme özgürlüğünden çok fazlasıdır: şehri değiştirerek kendimizi değiştirme hakkıdır. Dahası, bireysel değil ortak bir haktır çünkü bu dönüşüm kaçınılmaz olarak şehirleşme süreçlerini yeniden şekillendirecek kolektif bir gücün uygulanmasına dayanır. Şehirlerimizi ve kendimizi yapma ve yeniden yapma özgürlüğü, iddia ediyorum, insan haklarımız içinde en kıymetli ve en ihmal edilmiş bir haktır.” David Harvey [3]

Şehirlerimiz sermaye öncelikli ekseninde değişmeye devam ederken; farklı değerler, karakterler taşıyan ve şehirleri yaşanılır kılan alanlar da gittikçe azalmakta ve birer rant kapısı olarak görülmektedir. Bu doğrultuda da güç sahipleri tarafından satılmakta veya işgal edilmektedir. Kentlilerin artık erişemediği bu mekanlar halk tarafından inşa edilmediği, değiştirilmediği ve yaşanmadığı için artık birer “kentsel boşluk”a dönüşmektedirler. Bu kentsel boşluklar zamanla insanların hafızasında da birer boşluğa dönüşerek sahip oldukları manevi anlamları da kaybetmektedirler.

Ankara, başkent olmasının etkisiyle barındırdığı sermayenin kenti yeniden inşasına olabilecek maksimum miktarda maruz kalmıştır ve şehrin en büyük kamusal alanı olan AOÇ de bundan en çok etkilenen alanlardan biri olmuştur. Zamanla bütünlüğü bozulup işlevsiz hale getirilerek çevresi ile birlikte kentsel bir boşluk olma yönünde büyük bir tehlike altındadır. Artan şehirleşme ile kentin böyle alanlara her zamankinden daha çok ihtiyacı varken artık sosyal alanlar AVM'ye, doğal alanlar ise şehir içerisindeki birkaç küçük parka dönüşmektedir.

Cumhuriyet'in modernleşme projelerinden biri olarak tasarlanmış tarım, üretim, rekreasyon fonksiyonlarına sahip AOÇ bataklık ve sazlık bir alanın güçlüklerle dönüştürülmesiyle yapılmıştır. Şehir çeperinde bulunan AOÇ uzun yıllar Ankara'nın nefes aldığı ve ürünlerinden faydalandığı rekreatif bir alan olarak varlığını sürdürmüştür. Tarım fonksiyonu ile üretim artmış bu sayede fabrikalar kurulmuş; ticaret gelişmiştir. Alanda sosyal yaşamı yaratan gazinolar, lokantalar, parklar, hayvan çiftliği de halk için uğrak alan oluşturmuştur.

Ancak kentin genişlemesi ve planlamalar, şehrin büyümesini bu yöne kaydırarak AOÇ çevresi yapılaşma alanlarıyla sarılmış; çeşitli altyapı ve ulaşım ağlarıyla ulaşılamaz kılınmış, tarım alanları parçalanmış, kentsel ranta ve kapitalizme karşı yenik düşmüş, siyasi iktidarın tercihleriyle belirlenen yapılaşma alanları ve yapılaşma kriterleri ile kimliğini kaybetmiştir. Noktasal planlamalarla yaşanmışlıkların izleri silinmeye çalışılmıştır.[4]

AOÇ ilk fonksiyonları doğrultusunda anı üreten mekan iken kente dahil oluşu insansızlaşmayla yaralanmıştır. AOÇ artık kent için anı üretmek yerine; özelleştirilen kurumlarca kent hafızasında bir boşluk yaratılmaktadır. Bunu değiştirmek için yapılacak müdahalede insansızlaştırmak kent boşluğunu daha da büyüterek tersine hizmet edeceğinden halkın kendine ait olanı geri alması, kent boşluğunu kendi varlığıyla doldurması asıl amaçtır. Kontrol tutkusuna sahip sistem sermaye öncelikli politikalarıyla halka ait olanı halktan almış; parçalamış; satmış ya da kiralamıştır. Son olarak da halka hiçbir yararı olmayan Ak-saray projesi ise halka ait olanı çalmaktan ibarettir.

Ancak İktidar hiçbir zaman tek ve mutlak güç olamayacağını farkında olmalıdır. Halk yaşadığı çevreyi değiştirmede her zaman söz hakkına sahiptir ve bunu kullanmalıdır. Demokrasinin işlediği varsayılan sistemde halkın mekanlar üzerindeki talepleri göz ardı edilemez. Hele ki halkın ortak mirası olan ve toplumsal hafızada, tarihte önemli bir yer edinmiş olan AOÇ gibi bir alanın çeşitli yollardan işgal edilerek halkın elinden alınması ve gıyabında planlanması kabul edilemez.

Bunu tersine çevirmenin tek ve en etkili yolu ise, halkın kendine ait olanı geri almasıyla sağlanır. Eski haline getirme çabası yersiz ve imkansız olan mekanı içinde olunan durumun bilinci ve zamanın ruhu ile halk kendi hafızasını ve mekanın hafızasını yeniden yorumlayarak korur. Kentsel boşluk haline getirilip anlamını yitirmekte olan AOÇ'yi potansiyel olarak görür; ancak üzerinde var olan emellerin aksine mümkün olduğunca az dokunur; alana yapılmış müdahaleleri bir altyapı olarak kullanmak üzere işgal eder(occupy); dönüştürür.

AOÇ arazisinin tümü tarımsal araştırma ve üretim, sosyal ve kültürel alan olarak kullanılmalıdır. Mevcut yapılara çeşitli fonksiyonlar yüklenerek çevresinde bir odak oluşturması ve zamanla kendiliğinden yayılarak anlam kazanması öngörülür. Ticari kaygısı olmayan fonksiyonlar seçilip başta Kaçak Saray olmak üzere; alanın tümünü bu işlevlerle Ankaralıların zaman geçirdiği, nefes aldığı bir yere dönüşecektir.

Ayrıca alandaki mevcut yapıların güçlü imgesi bir potansiyel olarak görülüp varlıkları kullanılır. Sistemin halktan aldığını ortak bilinçle sisteme geri iade eder. Bunu da resmi ve katı olmayan yapılarla bu kent boşluğuna kapılar açıp boşluğu tekrar yaşanılır bir alan haline getirerek yapar. İnsanların günlük hayatında yeniden yer edinen mekan yeni anılar ve anlamlar yüklenerek değişmeye, dönüşmeye ve gelişmeye başlar. AOÇ sadece bir başlangıçtır.

AOÇ halk tarafından yeniden işlevlendirilirken olay şehirde uygun kullanılmayan veya atıl halde bulunan yapıların kullanımının yeniden düşünülmesi konusunda yankılar uyandırmayı amaçlar. 1938'den 2015'e kadar şehirleşme sürecinde git gide küçülmekte olan ve halkın kullanımının devre dışı bırakıldığı AOÇ, şantiyelere teslim olan Ankara'yı halkın desteği ile tersine işleyen bir süreçle yeşilin hâkimiyetine sürükleyebilecek bir patlama noktasıdır.

Kaynakça

[1] Üşür, Serpil Sancar (1997). İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları

[2] <http://sosyolojisi.com/henri-lefebvre-1901-1991-toplumsal-ueruen-olarak-mekan-cagdas-kent-sosyolojisi-kuramlari/1556.html>

[3] Harvey, David (2008). "The Right to the City". New Left Review 53. s. 23–40.

[4] Batuman, Bülent (2014/07-08 sayısı). Ankara Cephesinde Yeni Bir Şey Yok! *Arredamento Mimarlık*, 2014/07-08 sayısı 2014/07-08, s.104.